

ORFANOTROFIJSKE KNJIŽNICE: ISUSOVAČKA, UČENIČKA I POGLAVARSKA

Stručni rad

UDK 027.6(497.5 Požega)(091)

JASENKA BEŠLIĆ

Gradska knjižnica i čitaonica Požega

Antuna Kanižlića 1

HR-34000 Požega

Sređivanje Biskupijske knjižnice, a i obilježavanje 170-te obljetnice Nadbiskupskog sirotišta, otkrilo je nove tragove u predstavljanju orfanotrofijskih knjižnica, one najstarije-isusovačke, kasnije učeničke i poglavarske. U tekstu se analiziraju fondovi i katalozi, ali i prati seljenje knjiga na određena mjesta. Isusovačka knjižnica Požeškog kolegija jedna je od najstarijih u Hrvatskoj, a po svojoj vrijednosti svrstana odmah iza isusovačke knjižnice Zagrebačkog kolegija.

Ključne riječi: isusovačka knjižnica, orfanotrofijska knjižnica, poglavarska knjižnica, nadbiskupski konvikt, Požega

UVOD

Knjiga prof. dr. Filipa Potrebice *Povijest knjižnica Požeške kotline* je knjiga koju bi svaki grad želio imati, a među malobrojnima imaju ju i Požega.

Zaljubljenik u povijest i knjigu, prof. Potrebica je predstavio sve knjižnice u našem gradu, ali i šire u Požeškoj kotlini. Većina ih je detaljno obrađena, ali mnoge su samo spomenute jer je sačuvano vrlo malo građe.

Među takvim su i orfanotrofijske knjižnice: isusovačka, učenička, poglavarska.

U godini kada obilježavamo 170-tu obljetnicu Nadbiskupskog sirotišta gotovo da je obveza ući u tragove tih knjižnica, kojih je danas i nešto više, zahvaljujući sređivanju župskih knjižnica u našoj Biskupiji, jer plodove duha i uma koje su kolegijaši odnijeli u svijet imaju zahvaliti i knjigama koje su čitali u Kolegiju.

ISUSOVAČKA KNJIŽNICA POŽEŠKOG KOLEGIJA

Pripremajući ovaj tekst konstatirala sam tri važna izvora: najvažniji i najranije napisan je tekst Tome Matića *Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije* iz 1940., zatim knjigu Miroslava Vanina: *Isusovci i hrvatski narod* iz 1987. i knjigu prof. Filipa Potrebice *Povijest knjižnica Požeške kotline* iz 1995.

Nakon toga nije se nastavilo proučavanje ove knjižnice, jer se nije znalo gdje su sve knjige završile. No, osnivanje Biskupijske knjižnice, u koju su povučene knjige

iz župskih ureda naše Biskupije, omogućilo je otkrivanje knjiga iz knjižnice Požeškog kolegija.

Prva godina koja se spominje u vezi knjižnice Požeškog kolegija je 1725., kada su za 88 for. kupljeni u Mlecima djela crkvenih učitelja i pisaca sv. Bernarda, Lorenza Giustiniana, Optata, Leona Velikoga i Kornelia a Lapide. Deset godina kasnije sakupilo se toliko knjiga da se uredila i posebna prostorija za njihovo spremanje. Te 1735. g. nabavljena je i poznata *Istoria del Concilio di Trento* Sforze Pallavicinija i druge knjige.

Kupovanje knjiga za knjižnicu spominje se i u kasnijim godinama 1742., 1744., 1746. a 1755.g. nabavljena su prva dva sveska poznatoga djela *Illyricum sacrum*

Osnivanjem Teološkog i filozofskog studija 1761. g. knjižnica je ponovno uređena i nabavljene su knjige za profesore teologije i filozofije.

Knjižnica je bila smještena na prvom katu Kolegija, a u inventaru su knjige popisane onako kako su bile poredane na policama (A-H). Pri kraju je posebno zabilježeno 19 djela prenešenih iz isusovačke rezidencije u Kutjevu (*ex residentia Kuttyevensi*). Cijela je knjižnica imala 1200 djela.

No, izuzetno je važan inventar knjižnice koji je nastao krajem 1773. g. kada je isusovački red ukinut. Taj inventar sadrži knjige kojima su se isusovci služili za svoj svećenički, učiteljski i kulturni rad.

Nedostatak ovog popisa je u tome što je pisan nestručno i manjkavo. Prema tom inventaru nije se moglo ustanoviti je li djelo original ili latinski prijevod?

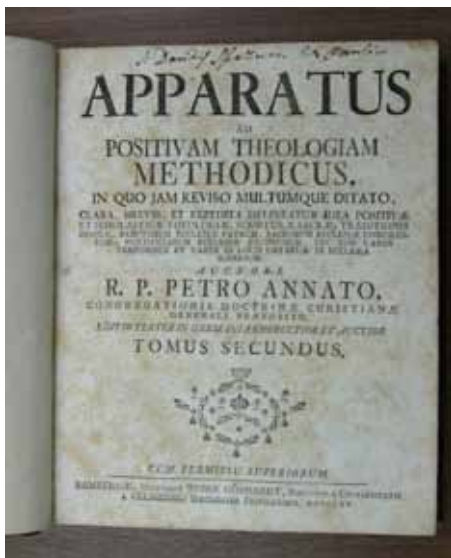
Međutim, taj inventar bilježi da je komisiji koja je popisivala knjige predana i knjiga prenesena iz kutjevačke rezidencije *Historia domestica cum Diariis, libri tres*, sa-

čuvana do danas.

No, lako se može ustanoviti da je u knjižnici najzastupljenija praktična i znanstvena teološka knjiga. Zabilježene su sljedeće knjige i autori: Tertulijan, Leon Veliki, više djela Jeronima i Augustina, Hrizostom, Toma Akvinski, Franjo de Sales itd.

Od hrvatskih crkvenih pisaca najviše su zastupljeni isusovci: Habelić, Mulih i naš Kanižlić. Zabilježena su i djela franjevac, štokavaca: Tome Babića i Antuna Bačića, a i *Pabulum spirituale* kajkavca Stefana Zagrebčanina, ali i *Riječ Božja* Dubrovčanina Vinčenca Gučetića.

Ponosni smo na podatak da je glagoljskim knjigama bila najbogatija upravo požeška knjižnica, naravno u odnosu na knjižnice Zagrebačkog, Varaždinskog kolegija i Osječke misije.

Sl. 1 i 2 Naslovnice knjiga iz fonda Isusovačke knjižnice

No, za svoju knjižnicu požeški isusovci nabavljaju su i knjige drugih konfesija, ali to su djela domaćih katoličkih pisaca koji su pisali o odnosu Zapadne i Istočne crkve: Ivan Šimunić, Franjo Pejačević, Antun Bačić, Krsto Pejkić.

Zanimanje je postojalo i za islam. Tako je zabilježeno

latinsko djelo španjolskog isusovca Tirsa Gonzalesa, a u inventaru je zabilježen i jedan priručnik za konverzije Židova.

Vrlo dobro bila su zastupljena i djela iz povijesti, kako crkvene tako i svjetovne:

Concilium Tridentinum J. Schefflera, Farlatijev *Illyricum sacrum*, Krčelićevo djelo o povijesti zagrebačke crkve, Jordanov *De originibus Slavicis*, Zdelarov *Series banorum*, Prayeve *Annales veteres Hunnorum*.

Od hrvatskih pisaca svjetovne književnosti u inventaru je zabilježeno: *Kachich Historiae et cantilenae de heribus illyrics* i *Dossen Echo sylvae*

Bolje su zastupani rječnici klasičnih jezika: Calepinus, Mikalj, Dellabella, Jambrešić, a zabilježen je i *Kircsii Dietionarium latino-germanicum* i francusko-njemački rječnik.

U inventaru su zabilježena i dva višejezična rječnika: *Thesaurus 5 linguarum inc.auct* i *Dictionarium 4 linguarum inc.auct*. Od klasičnih pisaca zastupljeni su: Terencij, Tibul, Propercij, Vergilij, Horacij, Ovidij, Marcijal, od historika: Cezar, Tacit, Rufo, Salustij, zatim tu je i Seneka, Ciceron, Kvintilijan. Zanimljivo je da grčkih pisaca nije bilo. Postoje Barberinove i Sannazarove pjesme, Ariostov *Orlando*, Bembove *Versus italici*, a i poznata *Historia literaria Italiae*, a i talijanski biografski leksikon u šest svezaka: *Dictionarium historicum manuale italicum ...tomuli 6*.

Knjižnica je imala tri primjerka Molierovih komedija. Najzastupljenije su isusovačke drame, pisane latinskim jezikom.

Cijeli niz knjiga (rukopisa) zabilježen je općenito i nepotpuno, dakle može se se samo nagađati radi li se o komediji ili tragediji.

Ovaj izbor djela iz inventara knjižnice Požeškog kolegija izvršio je Tomo Matić¹, želeći prikazati školski i, općenito, prosvjetni rad požeških isusovaca. Je li nešto previdio ili ispustio, sada ne znamo, ali bez obzira na manjkavost inventara, on je prava riznica, čije nam proučavanje može još više rasvijetliti fond kojim se služila jedna od najstarijih uređenih knjižnica u Hrvatskoj, a koja je po svojoj vrijednosti svrstavana odmah iza isusovačke knjižnice Zagrebačkog kolegija.

KNJIGE ISUSOVAČKOG KOLEGIJA U POŽEGI NAKON 1773. GODINE.

1773. g. državne vlasti preuzele su i knjižnicu i već spomenuti inventar. Postoji podatak da je nekoliko knjiga iz požeške *Jesuiteer-Bibliothek* dospjelo u knjižnicu osječke Gimnazije, a 1789. g. Viša školska direkcija u Zagrebu naredila je da se te knjige prodaju i novci pošalju Sveučilišnoj knjižnici u Peštu. Također je 115 djela (u 142 sv.) preneseno u Akademijinu knjižnicu u Zagreb, a među njima jedan glagoljski misal i Mikaljino *Blago jezika slovinskoga*.

Najviše knjiga isusovačke knjižnice završilo je u profesorskoj knjižnici Gimnazije, ali odlukom Ministarstva

¹ Tomo Matić. Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije. // *Vrela* i prinosi br. 11 (1940)

prosvjete, Odjela za srednje škole od 9. XI. 1948. fond profesorske knjižnice osiromašen je za 1004 knjige, naime po nalogu tadašnje vlasti, ostatak knjižnog fonda isusovačkog Kolegija prenesen je u Sveučilišnu knjižnicu u Zagreb. Možemo reći da se gotovo cijela knjižnica bivšeg isusovačkog Kolegija preselila u Zagreb, odnosno u dvorac Golubovec.

28. 11. 1994. zatražen je povrat građe u Požegu i 1997. g. Nacionalna i sveučilišna knjižnica odobrila je povrat 349 knjiga, od kojih je preuzeto 260, a ostatak je ostavljen na restauraciji jer su bile znatno oštećene.²

Dakle, isusovačka knjižnica Požeškog kolegija je sačuvana, istina na različitim mjestima, nepotpuna, ali ipak postoji. Nadam se da će se u godinama koje slijede uspjeti pronaći i sve knjige iz ove knjižnice, ali ono što je najvažnije, popisati one za koje znamo gdje su, a trenutno se nalaze u Biskupijskoj knjižnici i profesorskoj knjižnici požeške Gimnazije i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

UČENIČKA KNJIŽNICA NADBISKUPSKOG SIROTIŠTA U POŽEGI

O učeničkoj knjižnici Nadbiskupskog sirotišta u Požegi prof. Potrebica pisao je u poglavlju: *Učenička knjižnica kolegije u Požegi*.³ Na raspolaganju je imao samo jedan katalog knjižnice, ali dovoljno da prepozna izuzetnu vrijednost ove knjižnice kao nezaobilazne riznice pisane riječi i periodike druge polovice 19. st. i prve polovice 20. st.

OSNIVANJE

Svoje postojanje Knjižnica može zahvaliti isusovcima koji su 1863. osnovali Marijansko društvo u Zavodu. Društvu su knjige poklanjali i sami pitomci pa se prikupila lijepa zbirka, isključivo nabožnog sadržaja.

Odlaskom isusovaca 1871. g., prestalo je djelovati i Marijansko društvo, a knjige su smještene u zavodski Muzej i dane na korištenje pitomcima. Broj knjiga se povećavao, uglavnom poklonima, a u knjižnicu su počele ulaziti, osim nabožnih, i zabavne i poučne knjige. Za vrijeme upravljanja Ivana Matijevića knjižnica je postala članom Društva sv. Jeronima, a i Matice hrvatske. Brojila je blizu 450 knjiga.

1889. g. iz knjižnice su izlučene njemačke knjige, one vrednije su smještene u zavodsku knjižnicu, a manji broj rasprodan. Također su izlučene stare i neupotrebljive školske knjige, a ostale su poslone na uvez. Te godine sastavljen je i novi inventar i abecedni katalog.

Nakon iznenadne smrti Ivana Matijevića, za privremenog ravnatelja Sirotišta izabran je gimnazijski profesor Stjepan Kos. On je bio pravi dobrotvor knjižnice, ne samo

da je poklonio priličan broj knjiga, nego je izbacio stari, dotrajali ormar i dao napraviti novi, samo za čuvanje knjiga.

Sl. 3 Stjepan Kos

Sl. 4 Statut knjižnice iz 1889.

Na taj novi ormar dao je staviti natpis: *Učenička knjižnica*. No, najveća zasluga prof. Stjepana Kosa je ta što je shvatio da knjižnica bez pisanog zakona i reda ne može

2 Branko Kolić. Knjižnica požeške Gimnazije – povrat knjižne građe // Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje, 2 (1997)

3 Filip Potrebica. Povijest knjižnica Požeške kotline. Jastrebarsko: Naklada Slap, 1995.

opstati. Vrlo brzo potvrđen je i Statut knjižnice. Iz knjige *Požeška kolegija*, Požega, 1935. citiram sljedeću rečenicu: *Kos je kratko vrijeme upravljao zavodom, a ipak je –uza sav posao na gimnaziji- dospio još da uredi učeničku knjižnicu i tamburaško društvo.* Tako prvi Statut knjižnice potpisuje 1889. g. Stjepan Kos, privremeni ravnatelj Sirotišta.

Statut Knjižnice iz 1889. g. glasi:

1.

Učenička knjižnica vlasništvo je zavoda pod upravom poglavarstva, a namjena zabavi i pouci mladeži.

2.

Svaki učenik ovoga zavoda, koji želi rabiti knjige iz učeničke knjižnice ima platiti 10 novčića na semestar. Od ovoga je prinosa oprošten samo knjižničar.

3.

Knjižnica se uzdržuje, što prinosi pitomaca što podporom poglavarstva, milodari i pokloni dobročinitelja.

4.

Polovica dohodka ima se svake godine upotriebiti za nabavu novih knjiga, a polovica za vez izrabljenih.

5.

Poglavarstvo imenuje od pitomaca najvišeg razreda jednoga za knjižničara. Knjižničar imade paziti da se nijedna knjiga ne izgubi. Knjižničar imade voditi računa o dohotku i izdatku. Knjižničar imade predložiti poglavarstvu popis knjiga koje žele naručiti. Isto tako poklonjene predložiti poglavarstvu da li je smiju inventirati. Knjižničar imade u ustanovljeno po poglavarstvu vrieme knjige iz knjižnice dieliti, i to samo onim, kojim to poglavarstvo dozvoljuje.

6.

Tko u naucih zaostaje može mu poglavarstvo na dulje ili kraće vrieme uzkratiti porabu knjižnice. Tu odluku poglavarstva mora knjižničar savjesno obdržavati te pod strogu odgovornost ne smije takovim knjiga dati.

7.

Knjižničar ima točno bilježiti tko kakovu knjigu i kada iz knjižnice uzme i kada ju je vratio. Na svršetku godine sastavit će se izvješće u kojem će biti ubilježeno sve što je važno, kao o dohodku i izdatku i to: o nabavi knjiga i vezanju-koliko se je knjiga tečajem godine izradilo, koliko puta koja-koliko je učenika rabilo knjige i koliko je koji knjiga rabio. Ako bi poglavarstvo s kojega mu drago razloga učeničku knjižnicu pokinulo, to se imade knjige sa ormarom pohraniti u zavodskoj knjižnici, dok se na novo ne dozvoli mladeži poraba iste.

Ovaj Statut učeničke knjižnice, budući se ne protivi ni zakonu ni disciplinarnim propisom Nadbiskupskog sirotišta požeškoga ovim se od strane poglavarstva rečenoga zavoda odobrava i potvrđuje.

U Požegi početkom godine 1889., prof. Stjepan Kos, privremeni ravnatelj sirotišta⁴

Donošenjem ovog Statuta knjižnica je dobila i svoj žig: Učenička knjižnica Nadbiskupskog sirotišta u Požegi i

ali i stroga pravila po kojima vodi svoje poslovanje.

Učenička knjižnica u vlasništvu je Zavoda, pod upravom Poglavarstva, a namjena joj je pouka i zabava mladeži.

LOKACIJA

Knjižnica je bila smještena na prvom katu u nekadašnjoj đačkoj bolnici, ali postoji podatak da je na drugom katu, u dnu velikoga Muzeja, u udubini zida bio ormar s đačkom knjižnicom. *Pitomci su se poslije večere do večernje molitve zadržavali u muzejima. Tu se po miloj volji čitalo, učilo, razgovaralo i raspravljalo....*

NABAVA KNJIGA

- prikupljanje novca:

- članarina - svaki pitomac Zavoda koji želi posuđivati knjige iz školske knjižnice mora platiti 10 novčića na semestar. Plaćanja je oslobođen samo knjižničar.

- potpora poglavarstva

- pokloni i milodari

- prodaja rabljenih knjiga

- za gledanje, kastanjeta, pokladne knjige i čudotvorne knjige, globe...

Statutom je uređeno da se polovica sakupljenog novca ili dohotka svake godine treba utrošiti za nabavu novih knjiga, a polovica za uvez oštećenih knjiga.

Primjeri:

Najviše knjiga poklonili su ravnatelji Ignjat Horat i Stjepan Kos, naravno mnogo knjiga poklonili su i sami pitomci, a ostalo se nabavljalo kupovinom. Sve je bilo vrlo uredno zabilježeno u izvješćima koja su nakon svake školske godine pisali knjižničari.

INVENTAR I KATALOZI

Sređivanjem Biskupijskog arhiva pronađen je i dokument koji je potpisao prefekt Orfanotrofija Ivan Kovačević dana 31. 10. 1848. g. Dokument je pisan latinskim jezikom a predstavlja inventar originalnih knjiga požeškog Orfanotrofija zaprimljenih do 2. travnja 1839. g. te od 2. travnja 1839. g., zaključno s 31. listopadom 1848.

Inventar sadrži popis pronađenih knjiga prema vrsti i stanju su pronađene. Pod rednim brojem 12. zabilježena su i *Memorabilia Orphanotrophii Posegani*, a oznaka za stanje knjige je *dobro*.

Ispod broja 12. upisano je da slijede različite školske knjige za svaki razred, neke su bolje sačuvane, a neke razderane...

1889. g. nakon što su izlučene neupotrebljive, knjige sastavljen je i novi inventar i abecedni katalog.

Knjige su složene po novom redu (vrstama) i tako su i popisane:

Prvi red - knjige Društva sv. Jeronima (upisano je 283 sv.)

⁴ Spomenica i inventar učeničke knjižnice 1889. – 1903. (Arhiv Požeške biskupije)

Drugi red - knjige Matice hrvatske (upisano 320 sv.)

Treći red - razne knjige (veće)

Četvrti red – razne knjige (manje)

Inventar se čuva pod nazivom *Spomenica i inventar učeničke knjižnice god. 1889*. U inventar knjige su se upisivale onim redom kako su dolazile u knjižnicu, ali se vodila i briga i kojoj vrsti knjiga pripada.

Tako postoji popis knjiga Zavoda iz 1889., 1891./93. u kojem su knjige podijeljene na:

I Pouke, II Školske, III Zabava, IV Nabožne, V Razne.

Te godine 1889. zapisano je 235 knjiga iz Pouka, 85 iz Školskih, 142 iz Zabava, 53 iz Nabožnih i 109 iz Raznih. Zanimljivo je da su knjige iz Pouka kasnije dosegle broj 613, Školske knjige 120, Zabave 173, a Nabožne 109.

Uočljiv je najveći broj knjiga iz Pouka što i odgovara jednoj učeničkoj knjižnici.

Ovaj popis knjiga možemo promatrati i kao neku vrstu stručnog kataloga koji su se u knjižnicama pojavili kasnije.

Da bi članovi knjižnice što lakše mogli pronaći knjige, sastavljen je abecedni katalog. Dakle, knjiga se prvo upisuje u inventar u određeni red, a tek onda u abecedni katalog i to pod onim slovom kojim započinje naslov knjige, ali i pod onim slovom kojim započinje piščevo prezime. Tako je svaka knjiga u katalogu zabilježena dva, a nekad i tri puta.

Sačuvan je i katalog iz 1905. g. koji je sastavio vlč. g. Gjuro Dobrenić, nadstojnik nauka u ovom Zavodu. Katalog je abecedni, ali pokraj svake knjige postoji oznaka i broj pripadnosti knjige već postojećoj podjeli na P-pouka, Š-školske, Z-zabava, N-nabožne.

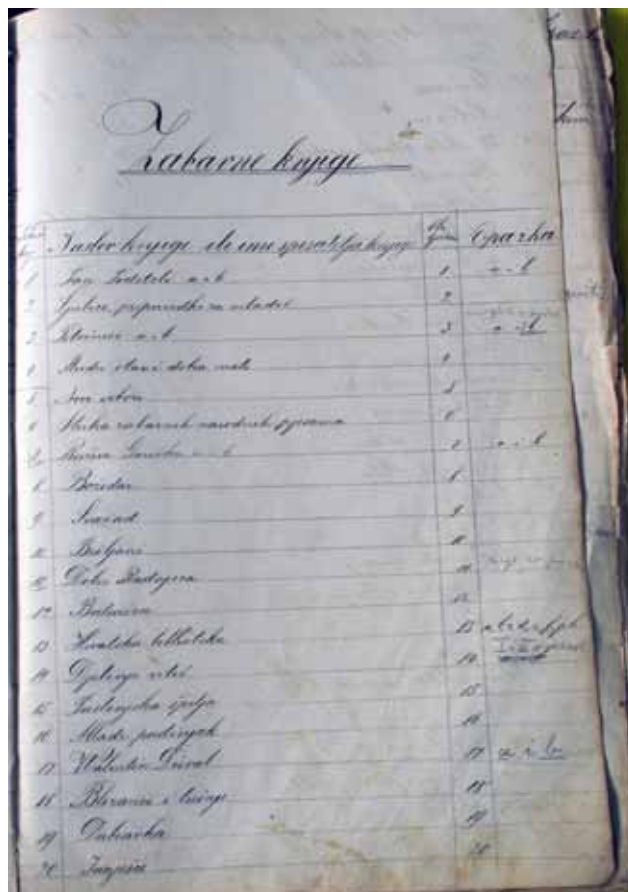
Pronađen je i popis djela iz hrvatske i stranih literatura napisane hrvatskim jezikom i još dva kataloga: Katalog učeničke knjižnice Nadbiskupskog konvikta u Sl. Požezi u kojem su knjige popisane abecednim redom i Katalog učeničke knjižnice Kolegija koji je uredio Pavao Đaković –prefekt, student prava u studenom 1945.

Ovaj posljednji katalog čuva se u Povijesnom arhivu u Požezi, a knjižnica je 12. prosinca 1945. imala 1427 knjiga i nekoliko desetina časopisa i novina.

FOND KNJIŽNICE

Logično je da su u starijim katalozima najzastupljenije nabožne knjige. Spomenut ću neke: *Sv. Ivan, Pjesan Ivana Kanavelića, Propovijedi svetkovina, Događaji 26 japanskih mučenika, Kitice crkvenih pjesama i napjeva, Psalmi Davidovi, Život svetaca i svetica Božjih, Crkvene pjesme za školsku mladež, Rozalija sveta, po Antunu Kanižliću (za taj naslov, pod opaska- zabilježeno je da postoje dva komada), Život katoličke crkve, Sveto pismo Starog i Novog zavjeta, Korizmena okružnica za god. 1882. ... i druge.*

Od školskih knjiga možemo spomenuti *Caesar: De bello Galico, Načrt poviesti i zemljopisa, Pouka u računi, Počela fizike, Čitanka za drugi razred Tade Smičiklase, Prirodoslovlje, Njemačka početnica za I razr., Hrvatska slovnica, Biblijska povijest za III razr. .... i druge.*

Vrsta	Vlasnik knjige	Uč. broja
1	Čuvnik G. M. Gabec	1
2	Čuvnik G. M. Gabec	2
3	Čuvnik G. M. Gabec	3
4	Čuvnik G. M. Gabec	4
5	Čuvnik G. M. Gabec	5
6	Čuvnik G. M. Gabec	6
7	Čuvnik G. M. Gabec	7
8	Čuvnik G. M. Gabec	8
9	Čuvnik G. M. Gabec	9
10	Čuvnik G. M. Gabec	10
11	Čuvnik G. M. Gabec	11
12	Čuvnik G. M. Gabec	12
13	Čuvnik G. M. Gabec	13
14	Čuvnik G. M. Gabec	14
15	Čuvnik G. M. Gabec	15
16	Čuvnik G. M. Gabec	16
17	Čuvnik G. M. Gabec	17
18	Čuvnik G. M. Gabec	18
19	Čuvnik G. M. Gabec	19
20	Čuvnik G. M. Gabec	20
21	Čuvnik G. M. Gabec	21
22	Čuvnik G. M. Gabec	22

Sl. 4 Inventar knjižnice

Od poučnih knjiga izdvajam: *Weltgeschichte*, *Životopis Eugena Kvaternika*, *Prošlost Hrvata*, *Vremenoslovlje*, *Kleine Lesungen*, *Sisavci*, *Pčelarstvo*, *Dudarstvo*, *Domaća perad*, *Žena u društvu*, *Dvorba bolesnika*, *Estetik*, *Slike iz pomorskog života*, *Novovjeki izumi*, *Poviest istočnih naroda*, *Vjekoslav Babukić* ..... i druge.

Od zabavnih knjiga mogu se spomenuti: *Slavjanke*, *Petrica Kerempuh*, *Prve pjesme Cirakija*, *Nadvojvoda Rudolf*, *Basne*, *Izbor dramatskih djela*, *Izabrana djela Jurkovića*, *Mnogo vike nizašto*, *Barun Franjo Trenk*, *Razbojnici*, *Požeški pučki koledar*, *Biedna Mara*, *djela Augusta Šenoa*, *djela J. E. Tomića*, *Vernov Put oko mjeseca*, *Gundulićevu Dubravku*, *pripovijesti Šandora Gjalskog*...

Uočljivo je da su popisani samo naslovi, bez autora i godine izdanja, rijetko se pojavljuju i autori.

Vrlo impresivan je popis novina i časopisa koji su se čuvali u posebnom ormaru. Spomenut će neke: *Vienac*, *Prosvjeta*, *Katolički list*, *Vrhbosna*, *Zora*, *Dom in svet*, *Alte und neue Welt*, *Pobratim*, *Školski vrt*, *Prijatelj slijepih i gluho-nijemih*,

Hrvatski učitelj, *Glasnik Biskupije đakovačke*, *Nada*, *Istina*, *Glasnik županije Požeške 1891.*, *Dom*, *Balkan*, *Luč*, *Starohrvatska prosvjeta*, *Strossmayer*, *Gospina krunica*, *Glasnik sv. Josipa*, *Smilje*, *Kršćanska škola*, *Hrvatski platinar 1899.*, *Letopis*

Matice Slovenske, *Nastavni vjesnik*, *Andel-čuvar*, razni kalendari... i drugi.

Uvidom u kataloge i popise, možemo zaključiti da je izbor knjiga i periodike zadovoljavao sve potrebe pitomaca. Jedino u izvješćima kasnijih godina pronašla sam primjedbe da je fond knjižnice zastario.

Vrlo je zanimljivo vođenje knjižnice. Ranije sam spomenula da je Statutom knjižnice određeno da Poglavarstvo imenuje jednog pitomaca najvišeg razreda (VI. razr.) za knjižničara i zadužuje ga da čuva knjižnicu i pazi da se niti jedna knjiga ne izgubi. Usporedbe radi, gimnazijsku knjižnicu su redovito vodili profesori.

Na kraju godine knjižničar je podnosio Izvješće u kojem je bio popis prihoda i rashoda, popis rabljenih knjiga, popis knjiga koje su se davale na uvez, popis kupljenih knjiga, popis poklonjenih knjiga. Ovo mogu dokumentirati Izvješćem za godinu 1888./89. koji potpisuje pitomac Vlado Šedy (VI. razr., alumni).

On je popisao sve pitomce koji su posuđivali knjige te razred iz kojeg dolaze. Te školske godine od 60 pitomaca, knjižnicu je koristilo njih 49, a posuđeno je 187 knjiga.

Zanimljivo je Izvješće knjižničara Jurja Lachnera za godinu 1893./94. koji spominje da je knjižnica naprosto cvala, jer je bilo popisano čak 128 članova. Te godine jako puno knjiga poklonili su pitomci, ali najveću donaciju, kao prijašnjih godina, dao je prefekt sirotišta, velečasni Ignjat Horat. Tako je godine 1894. knjižnica brojila 800 sv., a izdano je oko 500 knjiga.

Na kraju svake godine knjižničar je morao izvršiti primopredaju knjižnice novom knjižničaru, a kao svjedoci zapisnik su potpisivali pitomci-duktori.

Sačuvana su izvješća 1889.-1903. u Spomenici i inventaru učeničke knjižnice i 1903.-1940., ali nepotpuno i s prekidima.

U Imeniku knjiga sirotišne mladeži u Požegi utvrđena su i pravila ponašanja u knjižnici pod nazivom *Zakoni knjižnice Nadbiskupskog sirotišta u Požegi*, koje je potpisao već spomenuti knjižničar Vlado Šedy.

A zakoni su bili sljedeći: knjižnica se otvara svake subote u $\frac{3}{4}$ jedan do $\frac{3}{4}$ dva.

Pristup knjižnici nije dozvoljen prije ili poslije gore naznačenog vremena. Nikom nije bilo dopušteno po knjižnici nešto tražiti ili knjige premetati. Za oštećene knjige pitomci su morali platiti odštetu. 7. članak Zakona strogo zabranjuje posuđivanje knjiga vanjskim đacima, a ako se nekoga uhvati da to radi, više neće moći pristupiti knjižnici. Također je bilo zabranjeno da pitomci međusobno posuđuju knjige. Ova pravila bila su vrlo stroga. No, pronašla sam podatak da je pravilo o neposuđivanju vanjskim đacima ukinuto školske godine 1922./23. i od tada su knjige mogli posuđivati i vanjski đaci.

Sačuvana su i *Pravila učeničke knjižnice Nadbiskupskog konvikta u Slav. Požegi*, koje je potpisao ravnatelj Ignjat Horat 20. X. 1935.

Uvedeno je novo radno vrijeme knjižnice, potom, svaki učenik može posuditi samo jednu knjigu, a može ju zadržati dva tjedna, oštećena knjiga se mora platiti, vladanje mora biti pristojno i ne smije se glasno govoriti, u knjižnicu

ulaze po dva učenika.

Možemo zaključiti da su pravila i dalje vrlo stroga, ali neka pravila primjenjuju i današnje knjižnice.

U Arhivu postoji i Knjiga posudbe, a nalazi se u već spomenutom Imeniku knjiga sirotišne mladeži od 1888./89., a vodi se statistika posudbe po razredima od 1894./95. do 1903./04.

Sve dosad izrečeno upućuje da je ova knjižnica bila važan dio duhovnog i obrazovnog sazrijevanju mladih pitomaca, iako su pravila bila vrlo stroga, pitomci su mnogo čitali, ali i sami se brinuli da se fond knjiga povećava. Koliko je važna knjižnica bila, govori i činjenica da je imenovanje za knjižničara bila velika čast.

U Izvještaju o zgradi i imovini Nadbiskupskog konvikta u Požegi iz 1952. g., koji je potpisao velečasni Mijo Bestić⁵, piše da je za vrijeme rata knjižnica bila vrlo oštećena i pokradena, jer je nekoliko puta bila provaljena, a 1945. g. gotovo i spaljena. Prema Najamnom ugovoru od 30. 12. 1946. predana je Srednjoškolskom đlačkom domu.⁶

POGLAVARSKA KNJIŽNICA

Ovu knjižnicu nazvali smo Poglavaraska jer je pripadala tadašnjem ravnatelju, velečasnom Ignjatu Horatu. No, o njoj ima vrlo malo podataka.

Zna se da je bila smještena u hodniku I. kata u velikom hrastovom ormaru sa četiri pretinca, a svaki pretinac je imao dvokrilna staklena vrata. Popis nije postojao, ali svaka knjiga je imala *ex libris* Ignjata Horata. Neke knjige nalaze se danas u Biskupijskoj knjižnici. Postojanje ove knjižnice može nam potpunije oslikati lik i djelo Ignjata Horata, čovjeka čija se duhovna snaga nije zadržavala samo unutar zidova Kolegija, već i šire. Za svoje zasluge proglašen je i počasnim građaninom Požege.

Sl. 5 Ignjat Horat, ravnatelj Nadbiskupskog konvikta u Požegi

⁵ Izvještaj o zgradi i imovini Nadbiskupskoga konvikta u Požegi. Podgorač, 26. 4. 1952.» (Arhiv Požeške biskupije)

⁶ *Izvještaj o najmu kolegije u Požegi* koji je potpisao Mijo Bestić 9. 2. 1952. (Arhiv Požeške biskupije)

Sl. 6 *Ex libris* vlč. Ignjata Horata

Svoju knjižnicu vlč. Ignjat Horat oporučno je ostavio velečasnom Miji Bestiću, posljednjem ravnatelju Nadbiskupskog konvikta u Požegi, a on je opet prilikom predaje Kolegija u najam, sve knjige preselio u župni ured kod prečasnog Franje Pipinića.

Naravno da su svoje *ex libris* imali i drugi ravnatelji, ali sačuvano ih je vrlo malo.

ZAKLJUČAK

I na kraju, trebamo li uopće postaviti pitanje što je u Požegi već stoljećima najjača duhovna snaga, najbogatije svjedočenje kulture i vjere, najjače oružje u borbi protiv svih onih koji su nas htjeli izbrisati i uništiti, dakako, odgovor je pisana riječ.

Ona traje, jer izgovorene riječi davno su nestale, a ono zapisano postoji poput utvrde, čuva i brani našu baštinu, naš identitet, ali i našu budućnost.

Od, u kamenu isklesanog imena *Brat Ian* iz 12. st. do *Ogledala Ilirijuma* Ivana Šveara, Kanižličeve *Svete Rožalije*, do nedavno objavljene knjige *Kulturna baština Požege i Požeštine* traje ljepota pisane riječi koja nas nadahnjuje da nastavimo, ne samo pisati, nego je i čuvati. Čuvari toga blaga su naše knjižnice. Orfanotrofijske knjižnice, isusovačka, učenička, poglavarska, koje su u ovom tekstu predstavljene, samo su dio prstena čuvarica naše pisane riječi koji počinje spomeničkom knjižnicom Franjevačkog samostana do Gradske knjižnice i čitaonice, sljedbenice Narodne čitaonice iz 1845., zatim učeničke i profesorske knjižnice Gimnazije, a zatvara ga knjižnica Gradskega muzeja.

Ovakovo bogatstvo ima malo koji grad, tim više je hvale vrijedna odluka Gradskog poglavarstva da se ove godine uposli jedna stručna osoba upravo za stručno sređivanje knjižnice Franjevačkog samostana, Biskupijske knjižnice i profesorske knjižnice Gimnazije. Za nadati se da ćemo sljedećih godinama imati popisane sve te fondove, te će i spoznaja o vrijednosti knjižne zbirke Požeškog kolegija biti potpunija.

IZVORI I LITERATURA

ARHIV POŽEŠKE BISKUPIJE:

1. *Spomenica i inventar učeničke knjižnice (1889.-1903.)*
2. *Spomenica učeničke knjižnice Nadbiskupskog sirotišta u Požegi (1903.-1940.)*
3. *Imenik knjižnice sirotišne mladeži -popis korisnika, 1894./95.-1903./04.*
4. *Katalog knjiga Zavoda, Požega (1889.-)*
5. *Katalog učeničke knjižnice Nadbiskupskog sirotišta u Sl. Požegi*
6. *Katalog učeničke knjižnice Nadbiskupskog konvikta u Sl. Požegi*
7. *Kolegijaška knjižnica (1911.-1916.)*

POVIJESNI ARHIV POŽEGA

8. *Katalog učeničke knjižnice Kolegije (uredio Đaković Pavao, 1945.)*

9. MATIĆ, T., 1938., *Knjižnice zagrebačkog, varaždinskog i požeškog kolegija i osječke misije // Vrela i prinosi. Sarajevo, 11(1940) ; Isusovačka akademija i kolegij u Požegi 1773. // Vrela i prinosi, 8(1938)*

10. KOLIĆ, B., 1997., *Knjižnica požeške Gimnazije-povrat knjižne građe // Knjižničarstvo 2(1997)*

11. VANINO, M., 1987., *Isusovci i hrvatski narod II. Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe isusove .*

12. POTREBICA, F., 1995., *Povijest knjižnica Požeške kotline, Jastrebarsko*

13. POŽEŠKA kolegija, 1935.: *spomenica o stogodišnjici 1835-1935. Slav. Požega, Dobra štampa*